

ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕДІАОСВІТИ

стороны дневника аудитории предлагается разместить свои комментарии (например, Какие мысли вызвала та или иная сцена фильма? Какой вопрос возник в связи с ней? и т. д.).

Вне зависимости от формы медиаобразовательной работы, приемов, которые используются при организации медиаобразовательного занятия, медиапедагогическая деятельность должна строиться как целостная система, а каждое занятие должно иметь четкую цель и комплекс педагогических задач. Важно, чтобы замысел конкретного медиаобразовательного занятия отвечал интересам и возможностям учащихся определенного возраста, их жизненному опыту, способствовал получению новых знаний, активизации познавательной активности и развитию творческого потенциала. Видение и понимание главной идеи, цели и задач медиаобразовательных занятий помогает педагогу обеспечить творческое участие каждого учащегося (студента) в процессе медиаобразования. Таким образом, использование рассмотренных в статье форм и методов работы с произведениями медиакультуры различных видов и жанров, берущих свое начало в практике эстетически ориентированного медиаобразования, безусловно, имеют достаточно широкие перспективы для дальнейшего развития медиапедагогики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баранов О. А. Фильм в воспитательной работе с учащейся молодежью / О. А. Баранова, С. Н. Пензин. – Тверь: Изд-во Твер. гос. ун-та, 2005. – 188 с.
2. Гращенко И. Н. Кино как средство эстетического воспитания / И. Н. Гращенко. – М. : Высшая школа, 1986. – 224 с.
3. Загашев И. О. Критическое мышление: технология развития / И. О. Загашев, С. И. Заир-Бек. – СПб.: Альянс «Дельта», 2003.
4. Загашев И. О. Учим детей мыслить критически / И. О. Загашев, С. И. Заир-Бек, И. В. Муштавинская. – СПб.: Альянс «Дельта», 2003.
5. Заир-Бек С. И. Критическое мышление / С. И. Заир-Бек. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://altai.fio.ru/projects/group3/potok67/site/thechnology.htm>
6. Мурюкина Е. В. Развитие критического мышления студентов педагогического вуза в рамках специализации «Медиаобразование»: учеб. пособия. для вузов / Е. В. Мурюкина, И. В. Челышева; отв. ред. А. В. Федоров. – Таганрог: изд-во Ю. Д. Кучмы, 2007. – 162 с.
7. Федоров А. В. Медиаобразование будущих педагогов / А. В. Федоров. – Таганрог: Изд-во Ю.Д. Кучмы, 2005. – 314 с.
8. Федоров А. В. Медиаобразование в зарубежных странах / А. В. Федоров. – Таганрог: Изд-во Ю.Д. Кучмы, 2003. – 238 с.
9. Федоров А. В. Медиаобразование и медиаграмотность: учеб. пособие для вузов / А. В. Федоров. – Таганрог, 2004. – 340 с.
10. Федоров А. В. Медиаобразование: история, теория и методика / А. В. Федоров. – Ростов на Дону: ЦВВР, 2001. – 708 с.
11. Федоров А. В. Медиаобразование: социологические опросы / А. В. Федоров. – Таганрог: Изд-во Ю. Д. Кучмы, 2007. – 228 с.

УДК 37.017.4+316.3(477)

К. І. ЧОРНА

ОСНОВНІ ПРИОРИТЕТИ ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯНИНА-ПАТРІОТА В УМОВАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Висвітлено особливості, мету, завдання, основні інноваційні методи виховання громадянина-патріота в умовах сучасного інформаційного суспільства. Акцентовано увагу на системі виховних заходів, що впливають на становлення патріотизму в молоді. З'ясовано застосування з цією метою рефлексивно-експліцитного методу.

Ключові слова: виховання, патріотизм, мета, завдання, інноваційні методи.

Е. И. ЧЕРНАЯ

ОСНОВНЫЕ ПРИОРИТЕТЫ ВОСПИТАНИЯ ГРАЖДАНИНА-ПАТРИОТА В УСЛОВИЯХ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА

Охарактеризованы особенности, цель, задачи, основные инновационные методы воспитания гражданина-патриота в условиях современного информационного общества. Обращено внимание на систему воспитательных мероприятий, влияющих на становление патриотизма молодежи. Определено применение с этой целью рефлексивно-эксплицитного метода.

Ключевые слова: воспитание, патриотизм, цель, задачи, инновационные методы.

K. I. CHORNA

THE MAIN PRIORITIES OF CITIZEN-PATRIOT EDUCATION UNDER THE CONDITIONS OF INFORMATION SOCIETY

The article deals with the peculiarities, goal, tasks and the main innovative methods of education of citizen-patriot under the condition of information society. The emphasis is on the system of educational measures which affect the formation of young people's patriotism. The use of reflexive-explicit method with this aim is analysed.

Keywords: education, patriotism, goal, tasks, innovative methods.

Виховання у молодого покоління почуття патріотизму, віданості справі зміцнення державності, активної громадянської позиції в умовах інформаційного суспільства визнані проблемами загальнонаціонального масштабу. У державних документах програмах «Освіта» («Україна ХХІ століття»), і «Національна програма патріотичного виховання громадян, розвитку духовності», Законах України «Про освіту», і «Про загальну середню освіту», Національній доктрині розвитку освіти стратегічними визначаються завдання виховання в особистості любові до Батьківщини, усвідомлення нею свого громадянського обов'язку на основі національних і загальнолюдських духовних цінностей, утвердження якостей громадянина-патріота України як світоглядного чинника.

Патріотизм нині є нагальною потребою і держави, адже необхідно, щоб кожна дитина стала національно свідомим громадянином-патріотом, здатними забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі, й особистостю, котра своєю діяльнісною любов'ю до Батьківщини прагне досягти взаємності з метою створення умов для вільного саморозвитку і збереження індивідуальності; і суспільства, яке зацікавлене в тому, щоб саморозвиток особистості, становлення її патріотичної самосвідомості відбувалися на моральній основі.

Актуальність патріотичного виховання водночас зумовлена процесом становлення України як єдиної політичної нації. В умовах поліетнічної держави воно покликане сприяти цілісності, соборності України, що є серцевиною української національної ідеї. При цьому важливо, щоб об'єднання різних етносів і регіонів України задля національного відродження, розбудови й удосконалення суверенної правової держави і громадянського суспільства відбувалося на базі демократичних цінностей, які, відповідно, мають бути в основі патріотичного виховання.

Патріотизм – найважливіша ціннісна основа будь-якого суспільства і є суттєвим внутрішнім мотивом для саморозвитку і розкриття всіх потенційних можливостей кожної людини в моральній, економічній і соціально-політичній сферах життя суспільства.

Мета статті полягає у розкритті особливостей, мети, завдань, основних інноваційних методів виховання громадянина-патріота в умовах інформаційного суспільства.

Нині можна констатувати, що за роки незалежності в Україні створено передумови для оновлення змісту і технологій патріотичного виховання, формування гуманістичних цінностей та громадянської позиції підростаючого покоління. В центрі патріотичного виховного процесу постала особистість дитини як найвища цінність.

В основу системи патріотичного виховання покладено національну ідею як консолідаційний чинник загального розвитку суспільства і нації.

ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕДІАОСВІТИ

Завдяки змістовим характеристикам предметів соціально-гуманітарного циклу, насамперед громадянської освіти, зросла патріотична компетентність учнівської молоді.

Поглибився громадський характер патріотичного виховання, освітні заклади стали відкритими для батьків, громадських організацій. Збільшилась кількість суб'єктів виховного впливу, посилилась узгодженість їхніх дій.

Широко вживані форми і методи виховання спираються на народні традиції, кращі надбання національної та світової педагогіки і психології.

Значно зрос інтерес держави до виховання патріотів України, сформовано соціальне замовлення на розробку ефективних технологій патріотичного виховання підростаючого покоління.

Поряд з ознаками позитивних змін у патріотичному вихованні особистості загострилися певні суперечності, виникли нові суттєві проблеми. Переход від державно-планової до ринкової економіки здійснюється на фоні корупції, правового ніглізму, зухвалого обкрадання населення. За таких умов термін «патріот» нерідко вживається з іронією. Це породжує у молодих громадян непевність у завтрашньому дні, психологічний дискомфорт, комплекс національної меншовартості та особистої неповноцінності, зневіру в цивілізоване життя в Україні, бажання назавжди покинути Батьківщину.

Не сприяє розвитку патріотизму підростаючого покоління і така об'єктивна реальність, як відсутність етнонаціональної ідеологічної єдності і відповідної суспільної консолідації.

Втім, аналіз шкільної практики показує, що значна частина вчителів переконана: поняття «Батьківщина», «патріотизм» мають домінувати у свідомості громадян та у виховному процесі школи, стати могутніми факторами розбудови і утвердження Української держави.

Для реалізації цього завдання у педагогічній науці склались серйозні передумови. Теоретичні засади патріотичного виховання громадян закладені у працях В. О. Сухомлинського, який підкреслював діяльний характер патріотизму, необхідність вчити дітей шукати своє місце у житті країни, включати їх у боротьбу з недоліками в житті суспільства. Зміст і принципи патріотичного виховання української молоді висвітлювались Г. Ващенком.

Не залишилась проблема виховання патріотизму підростаючого покоління поза увагою сучасних українських науковців. Різні аспекти цього феномена розглядали І. Бех, Г. Біленька, Г. Бугайцева, В. Вербець, Е. Голібард, В. Гонський, Г. Гуменюк, М. Жулинський, П. Матвієнко, Б. Мисак, Н. Міщенко, В. Огнєв, В. Панасюк, І. Пилипів, А. Погрібний, Р. Петронговський, В. Рижих, Ю. Руденко, М. Скрипець, П. Ігнатенко, М. Павленко, В. Коваль, О. Шефер та ін.

Заслуговує на особливу увагу неоцінений досвід патріотичного виховання дітей в умовах становлення правої держави педагога-академіка О. Захаренка (1937–2002). Недаремно цей унікальний досвід названий «Сахнівським чудом».

Найновіші підходи, зміст та конкретні методики патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін розкриті в науково-методичному посібнику «Система патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін» [2].

Різnobічний аналіз поглядів науковців та практиків на проблему патріотизму, актуалізація окремих факторів, які причетні до виховання патріотизму, дали змогу синтезувати нове уявлення про предмет дослідження.

Патріотизм – це любов до Батьківщини, свого народу, турбота про його благо, сприяння становленню й утвердженню України як суверенної, правої, демократичної, соціальної держави, готовність відстоюти її незалежність, служити їй і захищати її, розділити свою долю з її долею. Він є складним і багатогранним поняттям, одним з найважливіших компонентів індивідуального та суспільного способу життя.

На особистісному рівні патріотизм – пріоритетна стійка характеристика людини, яка виявляється в її свідомості, моральних ідеалах та цінностях, в реальній поведінці і вчинках. Це звичайний моральний стан життя людини. Він виявляється не лише у незвичайних ситуаціях, а і в повсякденному виконанні особистістю своєї роботи, яка приносить користь і людині, і

ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕДІАОСВІТИ

суспільству. Отже, суб'єктом – носієм патріотизму є людина. Завдяки її творчій праці, любові, відданості розвивається почуття патріотизму.

Патріотизм є творчим актом духовного самовизначення особи. Це свідома громадянська позиція, особлива спрямованість самореалізації і соціальної поведінки громадянина. Критеріями патріотизму є любов, вірність і служіння Батьківщині, турбота про забезпечення цілісності і суверенітету України, піклування про її постійний розвиток на шляху демократичного національного відродження, сприяння гармонізації державних, суспільних та особистісних інтересів у повсякденному житті. У випадку загрози національній безпеці патріотизм виявляється в готовності служити Україні, встати на її захист; у визнанні пріоритету суспільних і державних інтересів над особистими. Таке розуміння патріотизму є базовим для усвідомлення сутності цього феномена в умовах розбудови правової держави та становлення ринкової економіки.

На макрорівні патріотизм – це суттєва частина суспільної свідомості, що виявляється в колективних настроях, почуттях, ціннісному ставленні до свого народу, його способу життя, національних здобутків і достоїнств, культури, традицій, геройчного історичного минулого і сьогоднішньої розбудови держави як єдиної нації, до безмежних просторів Батьківщини, її природних багатств. Патріотизм передбачає знання особливостей своєї «малої Батьківщини», любов до неї.

Визначальною рисою українського патріотизму має бути його дієвість. Саме вона спроможна перетворювати почуття на конкретні справи і вчинки на користь Батьківщини. Адже патріот – це не той, хто говорить красиві слова про Україну, прикрашає дійсність, а той, хто бачить труднощі, помилки, невирішені проблеми, розуміє соціально-політичну ситуацію в країні і світі, проте не панікує, а готовий долати перешкоди, зв'язати свою долю з долею Вітчизни. Патріот – це той, хто в сьогоднішніх умовах недосконалого правового поля сприяє розбудові демократичної соціальної держави правовими методами. Він не ототожнює Україну, державу з владою, а усвідомлює, що влада має бути лише механізмом, засобом здійснення волі народу.

Любов до Батьківщини в українського патріота поєднується з вірою в неї, в її покликання, прекрасне майбутнє, що обов'язково відбудеться. Справжній патріот, керуючись сучасним досвідом і геройчним минулім народу, вірить, що він здолає всі історичні випробування, вийде з них міцнішим. Втім, свідомий патріот бачить не лише духовну красу свого народу, а й його слабкості, помилки і недосконалості, розуміє, що в історії Вітчизни є й темні, важкі сторінки. Любити свій народ – не означає улещувати його чи приховувати від нього слабкі сторони, а чесно і мужньо викривати їх і боротися з ними. У цьому полягає вияв патріотичної мужності. Національна гідність не повинна вироджуватись у самозадоволення.

Свідомий патріотизм нерозривний з відповіальністю. Відповіальність передбачає, з одного боку, усвідомлення необхідного, а з іншого – можливість вибору шляхів його реалізації. Особиста відповіальність – це вільна реалізація правильно усвідомленого обов'язку.

З патріотизмом органічно поєднується етнічна самосвідомість громадянина, яка базується на етнічній ідентифікації, що вбирає в себе любов до свого народу, віру в його духовні сили, її майбутнє, готовність до праці на користь народу; знання та уміння осмислювати його моральні та культурні цінності, історію, звичаї, обряди, символіку; передбачає систему вчинків, які мотивуються любов'ю, вірою, звичками, знаннями, відповіальністю перед своїм народом.

Народ України – це понад сто різних народностей, які мають свою етнічну самосвідомість. Проте етнічна самосвідомість різних народів не заперечує готовності свідомо служити інтересам їх Батьківщини – України. На більш високому рівні етнічна самосвідомість переростає в національну самосвідомість. Остання передбачає ідентифікацію особистості з усім народом України, незалежно від свого етнічного походження, політично об'єднаного єдиним інститутом громадянства, територією, економікою, історичною долею та перспективами майбутнього. Свідомі патріоти України – це і українці, і росіяни, і евреї, і татари, і молдавани та інші народності, які проживають на території однієї держави, що утворилася внаслідок політичної інтеграції етнічних спільнот, збагачують її своєю культурою і сприяють її розквіту. Чим більше Українська держава дбатиме про розвиток етнічної самосвідомості своїх етнічних меншин, тим більше буде мати патріотів.

ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ МЕДІАОСВІТИ

Мова є духовним багатством народу. Мовленнєва культура людини – дзеркало її духовної культури. Без мови немає народу, без народу немає держави. Тому національне відродження, розбудова політнічної Української держави як єдиної політичної нації, виховання патріотизму нерозривно пов’язані з оволодінням кожним учнем як своєю рідною, так і державною мовами.

Визначальною характеристикою національного патріотизму є його гуманістична моральності, яка об’єктивно притаманна громадянському суспільству, бо виходить за рамки вказівної і забороняючої систем та піднімається на більш високий рівень ціннісно-світоглядної орієнтації. Вона включає такі риси, як доброта, увага, чуйність, милосердя, толерантність, чесність, совісність, працелюбність, справедливість, гідність, повага і любов до своїх батьків, роду. Ці якості визначають культуру поведінки особистості. Цінності моралі полегшують сприймання правових норм, які, в свою чергу, сприяють глибшому усвідомленню моральних істин. Моральна свідомість дає змогу побачити й усвідомити ту межу моральної поведінки, за якою починаються аморальні й противправні вчинки. Високоморальна свідомість стимулює соціально-ціннісну поведінку, застерігає від правопорушень.

Важливою ознакою патріотизму є законослухняність, виконання конституційних норм, дотримання чинних законів, знання не лише своїх прав, а й обов’язків. Патріот – це той, хто своє право вимірює власним обов’язком. Місія свідомого громадянина-патріота – не руйнувати правопорядок, а берегти, правильно й терпляче вдосконалювати його зміст.

Справжній патріот гуманно ставиться до інших народів. Його культура виявляється в повазі до інтересів, прав, самобутності інших народів, підтримці їх у боротьбі за свободу і незалежність, толерантності, готовності й умінні йти на компроміс з різними етнічними, релігійними групами заради миру в своїй державі й у світі.

Свідомий патріотизм несумісний з шовінізмом, расизмом, які виявляються у неповазі й ненависті до інших народів і націй, до їх культури і прав. Сепаратизм також чужий українському патріоту, оскільки він завжди дбає про єдність України, її суверенітет.

Недооцінка патріотизму як найважливішої складової суспільної та індивідуальної свідомості призводить до послаблення соціально-економічних, духовних і культурних основ розвитку суспільства і держави. Цим визначається пріоритетність патріотичного виховання особистості у виховній системі школи.

Метою патріотичного виховання є становлення громадянина-патріота України, готового самовіддано розбудовувати її як суверенну, незалежну, демократичну, правову, соціальну державу і забезпечувати її національну безпеку, знати свої права і обов’язки, цивілізовано відстоювати їх, сприяти єднанню українського народу, громадянському миру і злагоді в суспільстві. Мета патріотичного виховання конкретизується через систему виховних завдань:

- утвердження в свідомості і почуттях особистості патріотичних цінностей, переконань і поваги до культурного та історичного минулого України;
- виховання поваги до Конституції України, законів України, державної символіки, державних свят і національних традицій;
- підвищення престижу військової служби як виду державної служби, культивування ставлення до солдата як до державного службовця;
- визнання й забезпечення в реальному житті прав дитини як найвищої цінності держави і суспільства;
- усвідомлення взаємозв’язку між індивідуальною свободою, правами людини та її патріотичною відповідальністю;
- сприяння набуттю дітьми та учнівською молоддю патріотичного досвіду на основі готовності до участі в процесах державотворення, уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, спілкуватися з соціальними інститутами, органами влади, спроможності дотримуватись законів та захищати права людини, готовності взяти на себе відповідальність, здатності розв’язувати конфлікти відповідно до демократичних принципів;
- формування етнічної та національної самосвідомості, любові до рідної землі, родини, народу держави; визнання духовної єдності населення усіх регіонів України, спільності культурної спадщини та майбутнього;

- формування толерантного ставлення до інших народів, культур і традицій;
- утвердження гуманістичної моральності як базової основи громадянського суспільства, культивування кращих рис української ментальності – працелюбності, свободи, справедливості, доброти, чесності, бережного ставлення до природи;
- формування мовної культури, оволодіння і вживання української мови як духовного коду нації;
- спонукання зростаючої особистості до активної протидії аморальності, правопорушенням, шовінізму, фашизму.

Процес патріотичного виховання здійснюється в навчальній, позакласній і позашкільній діяльності, сім'ї, дитячих та юнацьких об'єднаннях. У навчанні патріотичне виховання зумовлюється змістовими характеристиками освітніх предметів, які сприяють оволодінню системою знань про людину і суспільство, формують здатність усвідомлювати місце своєї спільноти серед інших спільнот світу.

Особлива роль тут належить предметам суспільно-гуманітарного циклу: історії, географії, природознавству, суспільствознавству, літературі, громадянській освіті.

Ефективність патріотичного виховання в позакласній діяльності значною мірою залежить від спрямованості виховного процесу, форм та методів його організації. Серед методів і форм патріотичного виховання пріоритет належить активним методам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини і сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. До таких методів і форм належать: соціально-проектна діяльність, Інтернет-проекти, ситуаційно-рольові ігри, соціодрама, метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, «мозкові атаки», метод аналізу соціальних ситуацій з морально-етичним характером, ігри-драматизації, створення проблемних ситуацій, ситуацій успіху, аналіз конфліктів, моделей, стилів поведінки, прийняття рішень, демократичний діалог, педагогічне керівництво лідером і культивування його авторитету, використання засобів масової комунікації, методики колективних творчих справ, традицій, символіки, ритуалів, засобів народної педагогіки.

Крім названих, можна застосовувати традиційні методи: бесіди, диспути, лекції, семінари, різні форми роботи з книгою, періодичною пресою, самостійне рецензування тощо.

Оскільки патріотичне виховання не лише надзвичайно важливе, а й складне, доцільно при проведенні виховних засобів застосовувати інноваційні методи. Зокрема, найновіший розвивальний метод, який апелює до позитивного поведінкового досвіду молодої людини, сприяє глибинному зануренню в особистісну самосвідомість вихованця – авторський рефлексивно-експліцитний метод, розроблений академіком НАПН України І. Бехом. Назва цього методу походить від слів рефлексія (від лат. reflexio – вигин, відображення) – мислення, яке спрямовує особа на свій внутрішній світ, самоаналіз; експліцитний (від лат. explicitus – розгорнутий) – явний, чіткий, доступний зовнішньому спостереженню і розумінню.

Суть методу полягає в тому, щоб через атмосферу довіри педагога до вихованця, впевненості в наявності у молоді основ благородства, самоповаги, їх орієнтації на добро, уdosконалення повсякденного шкільного життя спонукати юнаків і дівчат до ґрунтовного усвідомлення свого внутрішнього світу (емоцій, почуттів, мотивів, цінностей, потреб, інтересів, бажань, прагнень, ідеалів). Адже без розуміння цієї психічної сфери неможливо вести мову про вихованця як патріота, суб'єкта духовної діяльності, на основі якої відбуваються особистісний саморозвиток та боротьба зі своїм егоїстичними потягами. Рефлексія виступає основою самосвідомості.

Процес занурення вихованця у свої душевні глибини, їх осмислення і перебудова здійснюється під керівництвом педагога, який активізує рефлексивне мислення вихованця та сприяє винесенню його результатів назовні, тобто готові їх експлікацію з метою більшого усвідомлення і надання їм індивідуальної значущості.

Метод застосовується у такій послідовності:

- глибоке ознайомлення зі змістом того предмета, який буде виховувати;
- визначення засобів формування, механізму виховання певної якості чи цінності;
- усвідомлення того, як певний феномен вплине на стимулювання позитивної спрямованості вихованця (Я – доброцентроване);

- усвідомлення того, як патріотизм вплине на зменшення egoїзму учня (Я –egoцентроване);
 - як патріотизм впливає на іншого, на суспільне життя, як він оцінюється людьми;
 - чим він винагороджується;
 - яка альтернатива певної чесноти;
 - які обставини можуть привести до неї;
 - якими засобами можна уникнути цього.

Основна перевага рефлексивно-експлицітного методу полягає в тому, що вихованець не відчуває себе об'єктом педагогічного впливу, рабом моральної норми, не переживає стану підкорення моральним істинам, а сприймає їх як власний вільний вибір.

Окрім того, унікальність цього методу в тому, що його застосування може посилити виховну ефективність більшості форм і методів становлення патріотизму особистості: бесід, «круглих столів», дискусій, диспутів, «мозкового штурму», педагогічних ситуацій, ділових ігор та ін.

Саме тому на заняттях з виховання патріотизму дітей та учнівської молоді надзвичайно важливо частіше використовувати рефлексивно-експлицітний метод, апелювати до морального досвіду юнаків і дівчат.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бех И. Д. Рефлексивно-эксплицитный метод в воспитании личности / И. Д. Бех // Материалы междунар. науч.-практ. конф. в рамках VI Сибирского педагогического семинара «Стратегия и ресурсы социального воспитания : вызовы XXI века», г. Новосибирск, 6–8 ноября 2012; [под общ. ред. Т. А. Ромм, И. В. Хромовой]. – Новосибирск : Изд-во НГПУ, 2012. – Т. 1. – С. 13–22.
2. Система патріотичного виховання дітей та учнівської молоді в умовах модернізаційних суспільних змін : навч.-метод. посібник / Бех І. Д. та ін. ; Нац. акад. пед. наук України, Ін-т пробл. виховання. – К. : Педагогічна думка, 2011. – 239 с.